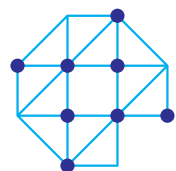
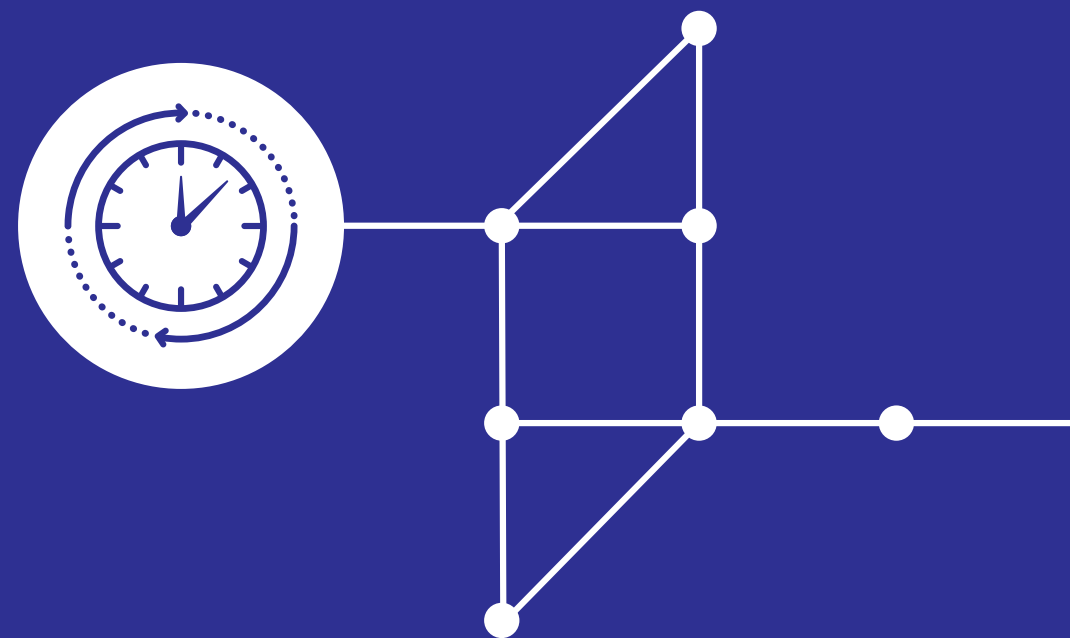

Bouwstenen voor flexibel onderwijs met persoonlijke leerroutes

Versnellingsplan
Onderwijsinnovatie
met ICT

 flexibilisering

Inhoud

Over deze publicatie	2
Flexibel onderwijs	3
Leeruitkomsten	9
Toetsing	17
Leeractiviteiten	23
Bronnenlijst	31
Colofon	32

Bouwstenen voor flexibel onderwijs met persoonlijke leerroutes

Over deze publicatie

Wil je aan de slag met flexibilisering van het onderwijs? Wil je daadwerkelijk flexibele onderwijseenheden ontwikkelen? Dan biedt deze publicatie via een algemene introductie op flexibel onderwijs en de onderwerpen leeruitkomsten, toetsing en leeractiviteiten, bouwstenen die je daarbij helpen.

De zone Flexibilisering van het onderwijs van het Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT heeft in het kader van flexibilisering van het hoger onderwijs vier studentroutes ontwikkeld. De inhoud van deze publicatie was oorspronkelijk geschreven voor de studentroute 'buiten de gebaande paden', maar is ook te gebruiken voor de studentroutes 'mijn diploma' en 'modulair studeren'.

Begrip lerende: Omdat deze publicatie ook bruikbaar is in het kader van Leven Lang Ontwikkelen spreken we niet van 'de student', maar hanteren we het begrip 'lerende' om hiermee de doelgroep aan te geven voor wie het flexibele onderwijs bedoeld is.

Flexibel onderwijs

Leeruitkomsten

Toetsing

Leeractiviteiten

Flexibel onderwijs

Inleiding

1. Waar begin ik?

2. Hoe ontwerp ik flexibel onderwijs?
Welke ontwerpprincipes kan ik gebruiken?

3. Aan welke voorwaarden moet de eenheid voldoen?

4. Wie moet ik betrekken bij het ontwerp?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Inleiding

Flexibel onderwijs. Wat wordt daar onder verstaan en welke invulling gebruiken wij in deze publicatie?

Volgens Jonker, März en Voogt (2018) kun je vier dimensies van flexibiliteit in het curriculum onderscheiden:

1. **Wat:** de *inhoud* van het leren. Dit heeft zowel betrekking op de inhoud van de opleiding, de module, de leeractiviteiten als de toetsing.
2. **Waar:** de *plaats* waar het leren plaatsvindt. Dit kan zowel online, op locatie (onderwijsinstelling, of werkplek) als een mix van online en op locatie zijn.
3. **Wanneer:** de *tijdgerelateerde* zaken van het leren. Dit kan zowel met het tijdstip, de duur als ook met de volgorde van leren en toetsen te maken hebben.
4. **Hoe:** de *didactiek* van het leren. Dit heeft betrekking op alles wat met het didactisch concept te maken heeft, zoals type leeractiviteiten, groepering en docentrollen.

Het ontwerpen van flexibel onderwijs in het kader van persoonlijke leerroutes gebeurt aan de hand van alle dimensies, niet een enkele. De mate van flexibiliteit die per dimensie in samenhang wordt gehanteerd verschilt per instelling, afhankelijk van strategie en visie.

Twee ontwerpprincipes

In deze publicatie maken wij gebruik van twee ontwerpprincipes voor flexibel onderwijs, namelijk constructive alignment en backward design. Bij constructive alignment kijken we naar de componenten die ontworpen moeten worden. Terwijl het ontwerpprincipe backward design zich richt op de volgorde in het ontwerpproces (Wiggings et al., 2005; Biggs, 1996). Beide principes zijn algemeen aanvaarde onderwijskundige modellen die in de basis overal worden gehanteerd.

Flexibel onderwijs

Inleiding

1. Waar begin ik?

2. Hoe ontwerp ik flexibel onderwijs? Welke ontwerpprincipes kan ik gebruiken?

3. Aan welke voorwaarden moet de eenheid voldoen?

4. Wie moet ik betrekken bij het ontwerp?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Waar begin ik?

Je start met de inventarisering van een aantal belangrijke randvoorwaardelijke zaken. Is er binnen je instelling aandacht voor het gesprek over **het waarom** van meer persoonlijke leerroutes in de vorm van flexibel onderwijs? Zijn er antwoorden op vragen zoals:

- Waarom willen we dit?
- Voor wie doen we dit en wat is de meerwaarde?
- Wat verstaan we eronder, wat is de visie en de ambitie van onze instelling hierin?
- Zijn er kaders waaraan we ons moeten houden?

Vervolgens is het belangrijk om een aantal zaken helder te hebben rond het team dat de ontwikkeling (en eventueel de uitvoering) vorm gaat geven. Hierbij zijn vragen als wie is de opdrachtgever, wie is waarvoor verantwoordelijk, wie neemt welke rol of taak voor zijn rekening en wie is er verantwoordelijk voor de uitvoering, belangrijk om aan de orde te laten komen.

Voldoende tijd en ondersteuning

Daarnaast is de factor tijd een randvoorwaardelijk element. Wat is de beschikbare tijd: feitelijk en gevoelsmatig? Is er voldoende tijd om aan de ontwikkeling van flexibel onderwijs te werken en wordt dat ook op die wijze ervaren door de betrokken docenten en ondersteuners? Of voelt het als een extra taak erbij die tussendoor moet worden opgepakt? Hetzelfde geldt voor de ondersteuning op proces en expertise, is die voldoende beschikbaar? Omdat het ontwerpen van flexibel onderwijs in onderwijseenheden voor veel docenten nieuw is, is het belangrijk om het team hierbij de nodige ondersteuning te bieden. Bijvoorbeeld onderwijskundige ondersteuning op het gebied van inhoudelijke thema's zoals 'het formuleren van leeruitkomsten (LU)'. Of meer procesmatige ondersteuning die zich richt op het samen, integraal ontwerpen van onderwijs. Het is zinvol om ondersteuning te bieden die aansluit bij de wensen van het team dat het onderwijs gaat ontwikkelen.

Flexibel onderwijs

Inleiding

1. Waar begin ik?

2. Hoe ontwerp ik flexibel onderwijs?
Welke ontwerpprincipes kan ik gebruiken?

3. Aan welke voorwaarden moet de eenheid voldoen?

4. Wie moet ik betrekken bij het ontwerp?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

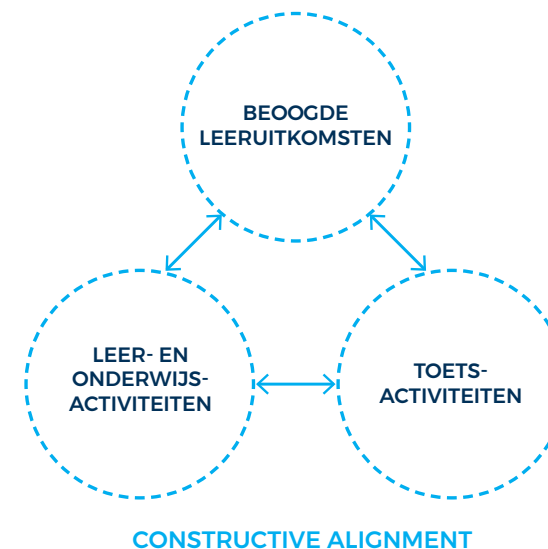
LEERACTIVITEITEN

Hoe ontwerp ik flexibel onderwijs? Welke ontwerpprincipes kan ik gebruiken?

Voor het ontwerp van flexibel onderwijs worden doorgaans twee algemeen aanvaarde ontwerpprincipes gehanteerd. Deze principes zijn constructive alignment en backward design.

Constructive alignment

Het idee van 'constructive alignment' is afgeleid van een constructivistische manier van kijken naar leren. 'Constructive' komt voort uit de theorie van het constructivisme, waarin ervan wordt uitgegaan dat de lerende zelf actief kennis construeert en die verbindt aan de in de hersenen reeds aanwezige kennisschema's. 'Alignment' verwijst naar een leeromgeving die ondersteunend is aan deze constructivistische kijk op leren. In zo'n leeromgeving bepalen de beoogde leerresultaten zowel op inhoud als niveau, welke leer- onderwijs- en toetsactiviteiten passend bijdragen aan het bereiken van de leerresultaten. Door het in de juiste samenhang toepassen van deze drie componenten ontstaat er een kwalitatief goede leersituatie die de lerende aanzet tot de juiste leeractiviteiten (Biggs, 1996). →

Flexibel onderwijs

Inleiding

1. Waar begin ik?

2. Hoe ontwerp ik flexibel onderwijs?
Welke ontwerpprincipes kan ik gebruiken?

3. Aan welke voorwaarden moet de eenheid voldoen?

4. Wie moet ik betrekken bij het ontwerp?

FLEXIBEL ONDERWIJS

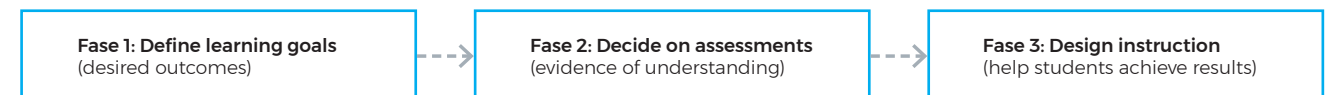
LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Backward design

Backward design is een veelgebruikt ontwerpprincipie binnen het vakgebied van *Instructional Design* (Wiggins et al., 2005). Dit ontwerpprincipie schrijft bij de ontwikkeling van een curriculum of onderwijseenheid in drie fasen een reeks van te ondernemen activiteiten voor.

Fase 1 start met de vaststelling van de beoogde leeruitkomsten. Wat wordt de lerende na het volgen van een curriculum of onderwijseenheid geacht te weten, te begrijpen en te kunnen toepassen; kortom de beoogde output. Uit de beoogde output worden de bijbehorende bewijslast en toetsvorm afgeleid (fase 2). Vanuit de beoogde output, bewijslast en toetsvorm worden de leeractiviteiten bedacht, zodanig dat zij een voorbereiding vormen voor de beoogde output (fase 3). Zo vormt een curriculum of een onderwijseenheid een samenhangend geheel.

Flexibel onderwijs

Inleiding

1. Waar begin ik?

2. Hoe ontwerp ik flexibel onderwijs? Welke ontwerpprincipes kan ik gebruiken?

3. Aan welke voorwaarden moet de eenheid voldoen?

4. Wie moet ik betrekken bij het ontwerp?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

Aan welke voorwaarden moet de eenheid voldoen?

Een onderwijseenheid die geschikt is voor flexibel onderwijs moet voldoen aan de volgende voorwaarden en/of informatie:

- De beoogde resultaten (bijvoorbeeld in termen van leeruitkomsten), het bijhorende leerarrangement, hoe en wanneer dit wordt aangeboden en wat de wijze van afsluiting (toetsing?) en certificering is, moet allemaal helder zijn.
- Duidelijkheid over de omvang van de eenheid in termen van studielast en het niveau van de eenheid in termen van het Nederlands Kwalificatieraamwerk (NLQF).
- Zijn er specifieke ingangseisen? Staat de onderwijseenheid open voor deelname van lerenden van andere opleidingen en/of instellingen, en zo ja, onder welke voorwaarden? Denk daarbij aan bepaalde voorkennis of werkervaring als noodzakelijke voorwaarde om te mogen participeren.
- Wat is de inschrijfprocedure en is er eventueel sprake van een selectieprocedure?
- Maakt de onderwijseenheid onderdeel uit van een bepaalde opleiding, een programma of een track en/of is er mogelijkheid om te stapelen? Of is de onderwijseenheid een op zichzelf staand geheel?
- Tot slot kun je vanuit kwaliteitsperspectief zorgen voor de inrichting van onderwijsevaluaties per eenheid, een inspraak- en klachtenprocedure en de vormgeving van, of het aansluiten bij, een kwaliteitszorgsysteem.

Flexibel onderwijs

Inleiding

1. Waar begin ik?

2. Hoe ontwerp ik flexibel onderwijs? Welke ontwerpprincipes kan ik gebruiken?

3. Aan welke voorwaarden moet de eenheid voldoen?

4. Wie moet ik betrekken bij het ontwerp?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

Wie moet ik betrekken bij het ontwerp?

Docenten vormen de kern van het team dat de flexibele onderwijseenheid ontwerpt. Voor de inhoudelijke input putten zij uit hun kennis en ervaring van het betreffende thema en -werkveld. In gezamenlijkheid met experts zoals bijvoorbeeld onderwijskundigen, multimedia coaches en -experts, en kwaliteitszorgmedewerkers werk je aan het (her)ontwerpen van de eenheid. Deze aanpak biedt veel verschillende expertise voor het ontwerp en door de samenwerking in zo'n multidisciplinair team, leer je veel van elkaar.

Docentontwikkelteams

Teacher Design Teams is een beproefde methode om onderwijs te ontwikkelen en tegelijkertijd docenten te professionaliseren (Voogt et al., 2016). Teacher Design Teams zijn ook bekend onder de naam docentontwikkelteams (DOTs). Een DOT is een groep van twee of meer docenten die regelmatig samenwerken met het doel om onderwijsmateriaal te (her)ontwerpen (Handelzalts, 2019).

Leeruitkomsten

Inleiding

1. Wat zijn leeruitkomsten?
2. Waarom zijn leeruitkomsten nodig?
3. Hoe formuleer je een leeruitkomst?
4. Aan welke kwaliteitscriteria moeten leeruitkomsten in hun geheel voldoen?
5. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot leerdoelen?
6. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot competenties?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

Inleiding

Bij het ontwerpen van onderwijs is het ten eerste belangrijk om na te denken over datgene wat wordt beoogd. In de Engelstalige literatuur over Instructional Design vaak aangegeven als 'learning outcomes'. In deze publicatie gebruiken we als vertaling hiervoor het steeds vaker gehanteerde woord 'leeruitkomsten'.

Over wat een leeruitkomst is, bestaan diverse definities. In de kern gaat het om de beschrijving van de te verwachten, zichtbare effecten van een leerervaring. Dat wat waarneembaar is. Leeruitkomsten beschrijven het gedrag, vaardigheden en kennis die een lerende dient aan te tonen. De weg daar naartoe kan op verschillende manieren worden bewandeld. Door leeruitkomsten leerwegonafhankelijk te beschrijven, ontstaat de mogelijkheid voor de realisatie van een diversiteit aan flexibele leerwegen en tegelijkertijd te waarborgen dat lerenden voldoen aan dezelfde eisen qua inhoud en niveau (Adviescommissie 'Flexibel hoger onderwijs voor werkenden', 2014, p. 20).

Leeruitkomsten

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Inleiding

1. Wat zijn leeruitkomsten?

2. Waarom zijn leeruitkomsten nodig?

3. Hoe formuleer je een leeruitkomst?

4. Aan welke kwaliteitscriteria moeten leeruitkomsten in hun geheel voldoen?

5. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot leerdoelen?

6. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot competenties?

Wat zijn leeruitkomsten?

Het begrip 'leeruitkomsten' staat voor datgene wat iemand weet en kan doen na succesvolle afronding van een leertraject. Bij leeruitkomsten gaat het om de uitkomsten van het leerproces, los van de onderwijshoud en het curriculum, de studieomvang en -belasting, de studieduur, de organisatie van het onderwijs, de wijze van instructie en waar en hoe het onderwijs gegeven wordt (Van Delft, 2020, p. 2). Leeruitkomsten beschrijven wat een lerende moet weten, begrijpen en kunnen toepassen na afronding van een leerperiode (NVAO, 2019).

Hoe leeuwegonafhankelijker een leeruitkomst geformuleerd is, des te flexibeler de leeuweg en de wijze van toetsing kan zijn. Hoe ver men hierin wil gaan is onder andere afhankelijk van de visie die de onderwijsinstelling hanteert en de ambities die men nastreeft.

Bolognaverklaring

Het begrip leeruitkomsten wordt al langer in het hoger onderwijs gebruikt. In 2010 zijn in het kader van de Bolognaverklaring leeruitkomsten als volgt gedefinieerd: *"A learning outcome is a measurable result of a learning experience which allows us to ascertain to which extent / level / standard a competence had been formed or enhanced. Learning outcomes are not properties unique to each student, but statements which allow higher education institutions to measure whether students have developed their competences to the required level. Learning outcomes describe what a learner is expected to know, understand and be able to demonstrate after successful completion of a process of learning. They are statements of concrete and verifiable signs that witness/certify how the planned competences, including the required levels of knowledge, are being developed or acquired"* (Lokhoff et al., 2010, pp. 21-22).

Leeruitkomsten

Inleiding

1. Wat zijn leeruitkomsten?

2. **Waarom zijn leeruitkomsten nodig?**

3. Hoe formuleer je een leeruitkomst?

4. Aan welke kwaliteitscriteria moeten leeruitkomsten in hun geheel voldoen?

5. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot leerdoelen?

6. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot competenties?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Waarom zijn leeruitkomsten nodig?

Leerwegonafhankelijke leeruitkomsten maken het mogelijk dat lerenden het eindniveau van de opleiding aantonen, met meer regie over de route daar naartoe. Een lerende kan kiezen tussen het volgen van een door de onderwijsinstelling geadviseerde route, of via een meer passende route toewerken naar het aantonen van de leeruitkomsten.

Werken met leeruitkomsten zorgt voor vergelijkbaarheid en herkenbaarheid voor de lerende, de onderwijsinstelling en het afnemend werkveld. Dat komt door eenduidigheid in de beschrijving. Door afspraken over standaardisatie kan uitwisseling tussen opleidingstrajecten binnen een instelling, maar ook tussen instellingen in Nederland en/of het buitenland, makkelijker worden.

Leerresultaten van de lerende centraal

Bij het werken met leeruitkomsten staan niet het onderwijsprogramma, de lessen van de docent en specifieke literatuur centraal, maar de leerresultaten van de lerende. Deze werkwijze biedt de mogelijkheid tot erkenning van eerdere ervaring en opgedane kennis van de lerende. Doordat de route er naartoe niet vastligt, kan eerder opgedane kennis en ervaring namelijk worden benut om de leeruitkomst aan te tonen (validering). Daarnaast maken leerwegonafhankelijk geformuleerde leeruitkomsten het mogelijk leertrajecten meer vraaggericht in te vullen en deze af te stemmen op:

- Reeds verworven competenties van lerenden;
- Specifieke leervragen, profilerings- en ontwikkelingsbehoeften van lerenden;
- Mogelijkheden die de werksituatie van de lerende biedt;
- Vragen en behoeften van werkgevers.

Leeruitkomsten

Inleiding

1. Wat zijn leeruitkomsten?

2. Waarom zijn leeruitkomsten nodig?

3. Hoe formuleer je een leeruitkomst?

4. Aan welke kwaliteitscriteria moeten leeruitkomsten in hun geheel voldoen?

5. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot leerdoelen?

6. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot competenties?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Hoe formuleer je een leeruitkomst?

De formulering van een leeruitkomst begint meestal met “de beginnend beroepsbeoefenaar...” of “de afgestudeerde...” of “de (junior) professional...”, dit wordt gevolgd door een actief werkwoord en beschrijft vervolgens wat hij/zij doet en wat het effect of resultaat daarvan is (zodat...). Het beschrijft de zichtbare output na het afronden van de onderwijseenheid.

Tuning-model

Een veelgebruikt model bij de formulering van leeruitkomsten is het Tuning-model. Dit model is ontstaan als een Europese methodologie die gebruikt wordt bij de (her) ontwikkeling, implementatie en evaluatie van studieprogramma's (*Tuning Educational Structures in Europe - European Higher Education Area and Bologna Process, 2016*).

Volgens het model moeten de volgende elementen in de genoemde volgorde aan bod komen:

1. Allereerst moet een actief werkwoord worden gekozen, wat aangeeft wat de lerende dient te weten en te kunnen. In termen van gedrag. Hierbij kan een taxonomie worden gebruikt.
2. Vervolgens specificer je aan welke type c.q. competentie of welke soort eindkwalificatie de leeruitkomst een bijdrage levert.
3. Daarnaast stel je het onderwerp van de leeruitkomst vast. Dit gaat over het deskundigheidsgebied waarop de leeruitkomst wordt toegepast. Een omschrijving van de inhoud.
4. Vervolgens omschrijf je welke standaard je toepast: welke richtlijnen, standaarden, methodiek, benaderingen moet of mag iemand hanteren?
5. En tot slot omschrijf je de context: In welke context laat iemand iets zien? Uit deze onderdelen volgt de opbouw van een leeruitkomst: Actief werkwoord + Type + Onderwerp + Standaard + Context (Van Delft, 2020). →

Leeruitkomsten

Inleiding

1. Wat zijn leeruitkomsten?
2. Waarom zijn leeruitkomsten nodig?
3. Hoe formuleer je een leeruitkomst?
4. Aan welke kwaliteitscriteria moeten leeruitkomsten in hun geheel voldoen?
5. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot leerdoelen?
6. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot competenties?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

ZelCom-model

Een andere methode voor de formulering van leeruitkomsten volgt het ZelCom-model (Bulthuis, 2013). Hierbij wordt bij elke leeruitkomst beschreven welke indicatoren en welke mogelijke bewijsstukken aan kunnen tonen dat een lerende een bepaald niveau bereikt heeft, ofwel de leeruitkomst behaald heeft. Het is ook mogelijk om de leeruitkomsten bijvoorbeeld op verschillende niveaus van zelfstandigheid en complexiteit te beschrijven.

Meer weten?

Verdiepende materialen met betrekking tot formuleren van leeruitkomsten (inclusief handleiding formuleren leeruitkomsten NCP NLQF 2020) zijn [hier](#) en [hier](#) te vinden.

Leeruitkomsten

Inleiding

1. Wat zijn leeruitkomsten?

2. Waarom zijn leeruitkomsten nodig?

3. Hoe formuleer je een leeruitkomst?

4. Aan welke kwaliteitscriteria moeten leeruitkomsten in hun geheel voldoen?

5. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot leerdoelen?

6. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot competenties?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Aan welke kwaliteitscriteria moeten leeruitkomsten in hun geheel voldoen?

In de pilots flexibilisering stelt de NVAO de volgende kwaliteitseisen aan leeruitkomsten (NVAO, 2019):

- **Leerwegonafhankelijk:** ze maken variatie in leeractiviteiten van (groepen) lerenden mogelijk.
- **Representatief** voor de eindkwalificaties van de opleiding.
- Herkenbaar voor het werkveld.
- **Specifiek en meetbaar:** ze bieden een eenduidig beoordelingskader bij leerwegonafhankelijke toetsing.
- **Transparant:** de relatie tussen eindkwalificaties, eenheden van leeruitkomsten, leeractiviteiten en toetsing is duidelijk.
- **Samenhangend:** iedere eenheid is een samenhangende eenheid van leeruitkomsten die te onderscheiden is van andere eenheden van leeruitkomsten; gezamenlijk en in samenhang stellen de eenheden de lerende in staat de eindkwalificaties te realiseren.
- **Toekomstbestendig:** de leeruitkomsten zijn op zo'n manier geformuleerd dat deze een aantal jaren gehanteerd kunnen worden.

Echter, deze kwaliteitseisen lijken eerder toepasbaar te zijn op de hele set van leerwegonafhankelijke leeruitkomsten van een opleiding in plaats van dat ze ook een-op-een gelden voor (een) leeruitkomst(en) van een 'losse' onderwijseenheid.

Leeruitkomsten

Inleiding

1. Wat zijn leeruitkomsten?
2. Waarom zijn leeruitkomsten nodig?
3. Hoe formuleer je een leeruitkomst?
4. Aan welke kwaliteitscriteria moeten leeruitkomsten in hun geheel voldoen?
- 5. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot leerdoelen?**
6. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot competenties?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot leerdoelen?

Leerdoelen geven aan wat de lerende beoogd wordt te weten of kunnen na het volgen van een onderwijseenheid. Ofwel de intenties van een onderwijseenheid. Werken aan leerdoelen draagt wel bij aan het behalen van een leeruitkomst. Maar er zijn een aantal belangrijke verschillen (Peeters, 2021).

Leerdoelen	Leeruitkomst
Gewenste resultaten	Getoonde resultaten
Gekoppeld aan lessen	Gekoppeld aan toetsing
Specifiek	Groter geheel

Sommige vakken en onderwijseenheden lenen zich minder voor leeruitkomsten en de keuze voor het werken daarmee hangt deels af van de doelgroep en het type onderwijs (Peeters, 2021). Echter, werken met leeruitkomsten kan zorgen voor de vaak gewenste leerruime en integratie van vakgebieden, wat leidt tot meer flexibiliteit en leerwegaafhankelijkheid.

Leeruitkomsten

Inleiding

1. Wat zijn leeruitkomsten?
2. Waarom zijn leeruitkomsten nodig?
3. Hoe formuleer je een leeruitkomst?
4. Aan welke kwaliteitscriteria moeten leeruitkomsten in hun geheel voldoen?
5. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot leerdoelen?
6. Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot competenties?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

Hoe verhouden leeruitkomsten zich tot competenties?

Het begrip 'competentie' wordt in het Tuning-model (2000) gebruikt om een combinatie van kennis, vaardigheden, verantwoordelijkheden en attitudes te omschrijven die een persoon wel of niet beheerst (European Centre for the Development of Vocational Training, 2016; Kennedy et al., 2007). Competenties, of sets van competenties, worden gebruikt bij het formuleren van leeruitkomsten om weer te geven over welke vaardigheden een lerende dient te beschikken (European Centre for the Development of Vocational Training, 2016; Keevy & Chakroun, 2015). Het begrip competentie gaat in deze context over de daadwerkelijk bereikte leeruitkomsten. Het Nederlandse begrip 'competentie' verschilt van de hierboven gegeven definitie. Een competentie in de Nederlandse context is een kwaliteit, vermogen, capaciteit of vaardigheid die is ontwikkeld door een lerende (Van Delft, 2020).

Het verschil tussen het werken met competenties en werken met leeruitkomsten is dat leeruitkomsten meer informatie geven; naast het aantonen van de competenties, past de lerende het ook toe in de praktijk à een meetbaar resultaat.

Toetsing

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Inleiding

1. Hoe te toetsen in flexibel onderwijs?
2. Wat zijn de ontwerpcriteria van toetsing in het algemeen?
3. Wat zijn de kwaliteitscriteria van toetsing in het algemeen?
4. Wat zijn de kwaliteitscriteria, specifiek voor leerwegaafhankelijk toetsen?

Tip: voordat je aan de slag gaat met het ontwerpen van toetsing, is het belangrijk om te weten welke visie en beleid op toetsing jouw instelling of opleiding heeft.

Inleiding

Het werken met leeruitkomsten is, mits leerwegaafhankelijk geformuleerd, een ideale manier om meer flexibiliteit in zowel het leertraject, als ook de toetsing toe te passen. We spreken dan over leerwegaafhankelijk toetsen. Leerwegaafhankelijk toetsen en beoordelen is beoordeling van leeruitkomsten, ongeacht in welk (type) leertraject deze leeruitkomsten zijn ontwikkeld.

Bij leerwegaafhankelijke toetsing is het toetsen met beroepsproducten (vormvrij) een flexibele manier om de lerende in staat te stellen de leeruitkomst aan te tonen. Een lerende kan een leeruitkomst ook valideren met elders of eerder opgedane kennis, vaardigheden en ervaring. In principe kan elke toetsvorm, mits passend bij de leeruitkomst, bij leerwegaafhankelijke toetsing worden ingezet. Belangrijk is wel dat de toetsvorm zo dicht mogelijk bij de betreffende beroepsprestatie ligt. En bij de ontwikkeling van toetsing bij flexibel onderwijs wordt, net als bij bestaande leerwegaafhankelijke toetsen, de kwaliteitscyclus van toetsconstructie doorlopen. In zo'n kwaliteitscyclus zijn kwaliteitscriteria voor ontwerp en evaluatie de basis.

Kwaliteitscriteria

Om aan te tonen dat een toets zich bevindt binnen een kwaliteitszorgsysteem dat groter is dan de toets alleen, moet aantoonbaar zijn dat er wordt gewerkt volgens kwaliteitscriteria op het gebied van toetsbeleid, toetsbekwaamheid en toetsorganisatie, en er moet een aantoonbaar systeem zijn waarbij examencommissie of toetscommissie de kwaliteit van een toets valideert.

In het hoofdstuk over flexibel onderwijs las je al dat helderheid over taken en verantwoordelijkheden van belang is in het ontwerpproces. Dit geldt ook voor het ontwerpen van toetsing. Stel jezelf de vraag: 'Op welke manier zijn de taken en verantwoordelijkheden van de toetsontwikkelaar en een eventuele toetscommissie belegd als het gaat om de kwaliteit van de toetsing?' En op welke manier zijn de taken en verantwoordelijkheden van de examencommissie belegd als het gaat om flexibel onderwijs en het gebruik van flexibel onderwijs door andere instellingen? Je kunt de geformuleerde antwoorden op deze vragen zien als randvoorwaarden voor de vormgeving van de toetsing bij flexibel onderwijs.

Toetsing

Inleiding

1. Hoe te toetsen in flexibel onderwijs?
2. Wat zijn de ontwerpcriteria van toetsing in het algemeen?
3. Wat zijn de kwaliteitscriteria van toetsing in het algemeen?
4. Wat zijn de kwaliteitscriteria, specifiek voor leerwegonafhankelijk toetsen?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

Hoe te toetsen in flexibel onderwijs?

Leerwegonafhankelijk toetsen is het beoordelen van leeruitkomsten, ongeacht het leertraject waarin aan deze leeruitkomsten is gewerkt en/of hoe de leeruitkomsten zijn vergaard. De (leerwegonafhankelijke) toets wordt ontwikkeld op basis van de leeruitkomst en niet op basis van het (gegeven) onderwijs. Bij leerwegonafhankelijk toetsen liggen de leeruitkomsten vast en kan de weg daarnaartoe, de leerweg, dus verschillen (Klarus et al., 2017).

Dit in tegenstelling tot het eerder gehanteerde leeuwegafhankelijk toetsen en beoordelen: het vaststellen van de resultaten van een leertraject op basis van de doelen van dat leertraject oftewel op basis van de lesstof die in de opleiding is behandeld (Klarus, 1998).

Voor een leerwegonafhankelijke toets maakt het dus niet uit welk leertraject een deelnemer volgt. De voorbereiding van de deelnemer kan bestaan uit online leren, werkplek leren, het volgen van contactonderwijs of een combinatie hiervan. Een lerende toont via een leerwegonafhankelijke toets aan de leeruitkomst te beheersen en behaalt hiermee studiepunten.

Let bij het ontwerp van de toets er wel op dat deze aligned is met de leeruitkomst. Oftwel dat er sprake is van constructive alignment.

Meer weten?

Het artikel van Antoinette van Berkel (Van Berkel, 2017) is een mooi startpunt voor kennismaking met toetsen in flexibel onderwijs en levert bruikbare voorbeelden.

Toetsing

Inleiding

1. Hoe te toetsen in flexibel onderwijs?
2. Wat zijn de ontwerpcriteria van toetsing in het algemeen?
3. Wat zijn de kwaliteitscriteria van toetsing in het algemeen?
4. Wat zijn de kwaliteitscriteria, specifiek voor leerwegonafhankelijk toetsen?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

Wat zijn de ontwerpcriteria van toetsing in het algemeen?

Bij de inrichting van het toetsproces wordt door vrijwel elke onderwijsinstelling (een variant op) het model van de toetscyclus (Bijkerk, 2015) gebruikt. Door deze fasen aan te houden kunnen alle betrokkenen hun taken en rollen effectief vervullen. De toetscyclus bestaat uit de volgende fasen:

- Fase 1: Basisontwerp;
- Fase 2: Construeren toetsmatrijs;
- Fase 3: Construeren toets met normering;
- Fase 4: Afnemen en beoordelen;
- Fase 5: Verwerken en analyseren;
- Fase 6: Registreren en communiceren;
- Fase 7: Evalueren en verbeteren.

Ga binnen je instelling op zoek naar documentatie waarin de toetscyclus van jouw instelling beschreven staat. Of hanteer de toetscyclus zoals deze beschreven staat in de publicatie van Lia Bijkerk.

Meer weten?

Bekijk hier een aantal voorbeelden van instellingen:

[Toetscyclus | toetsing \(husite.nl\)](https://www.husite.nl)

[LIC Leer- en Innovatiecentrum | Toetsontwikkeling \(avans.nl\)](https://www.avans.nl)

[Ontwerpen van toetsing - Onderwijslab FDMCI IM/OO \(hva.nl\)](https://www.hva.nl)

[Toetsen en beoordelen - Docenten \(ru.nl\)](https://www.ru.nl)

Toetsing

Inleiding

1. Hoe te toetsen in flexibel onderwijs?

2. Wat zijn de ontwerpcriteria van toetsing in het algemeen?

3. Wat zijn de kwaliteitscriteria van toetsing in het algemeen?

4. Wat zijn de kwaliteitscriteria, specifiek voor leerwegonafhankelijk toetsen?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Wat zijn kwaliteitscriteria van toetsing in het algemeen?

Een leerwegonafhankelijke toets moet, net zoals een leerwegafhankelijke toets, valide, betrouwbaar, bruikbaar en transparant zijn. De volgende kwaliteitscriteria zijn van belang:

- **Validiteit:** een valide toets meet wat de toets moet meten. De toets is afgestemd op het doel;
- **Betrouwbaarheid:** een toets wordt betrouwbaar genoemd als de toets bij herhaalde afname onder dezelfde omstandigheden, steeds hetzelfde resultaat laat zien;
- **Bruikbaarheid:** de bruikbaarheid van een toets gaat over de praktische uitvoerbaarheid ervan met betrekking tot de locatie, de mensen en de tijd;
- **Transparantie:** dit is de mate waarin de toets heldere en eenduidige informatie geeft aan de deelnemer om de toets goed voor te kunnen bereiden en te maken.

De toetsing stimuleert het leerproces van de deelnemer en de toetsing geeft de deelnemer informatie over sterke punten en verbeterpunten, vaak ook in relatie met de visie op toetsen bij instellingen.

Meer weten?

[HBO Kennisbank \(hbo-kennisbank.nl\)](https://hbo-kennisbank.nl)

Toetsing

Inleiding

1. Hoe te toetsen in flexibel onderwijs?
2. Wat zijn de ontwerpcriteria van toetsing in het algemeen?
3. Wat zijn de kwaliteitscriteria van toetsing in het algemeen?
4. Wat zijn de kwaliteitscriteria, specifiek voor leerwegonafhankelijk toetsen?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Wat zijn de kwaliteitscriteria, specifiek voor leerwegonafhankelijk toetsen?

In het rapport van de Adviescommissie 'Flexibel hoger onderwijs voor werkenden' onder leiding van Rinnooy Kan (Adviescommissie 'Flexibel hoger onderwijs voor werkenden', 2014) wordt het werken met leerwegonafhankelijke toetsing en beoordeling op basis van leerwegonafhankelijke leeruitkomsten gezien als succesfactor en behulpzame randvoorwaarde voor flexibilisering. Bij de ontwikkeling van leerwegonafhankelijke toetsen is door Avans Hogeschool (Onderwijsmodel Avans University of Applied Sciences, 2022) een set vragen geformuleerd die je kunt gebruiken als kwaliteitscheck.

1. Voldoet de toets aan de kaders die door de OER zijn aangegeven?
2. Is de toets door middel van constructieve alignment verbonden met de bijbehorende leeruitkomst?
3. Bestaat de toets uit maximaal één (geïntegreerde) toets per leeruitkomst/module onderdeel?
4. Voldoet de toets aan de kwaliteitseisen voor toetsing: validiteit, betrouwbaarheid, authenticiteit en transparantie?
5. Kan de student de toets realiseren via formeel/informeel en non-formeel leren? Zijn er meerdere leerroutes mogelijk waarop de student de toets kan realiseren?
6. Past het niveau van de toets bij het competentieniveau dat in de leeruitkomst wordt beschreven?
7. Zijn de toetscriteria afgeleid van de leeruitkomst?
8. Staat de leerwegonafhankelijke toetsing (LOT) los van specifieke inhouden die alleen in het onderwijs worden aangeboden? Oftewel is de toets ook te behalen als de student een andere leerweg dan het leerarrangement heeft gekozen?
9. Zijn de leeruitkomst, toetsvorm, beoordelingsformulieren en de daarin opgenomen beoordelingscriteria in lijn met de leeruitkomst en de daarbij beschreven toetscriteria?
10. Zijn de LOT en de daarbij behorende toetscriteria vooraf (voor aanvang van de module) bekend voor studenten zodat zij niet voor verrassingen komen te staan?
11. Wordt de LOT op één moment afgenomen zonder tussentijdse overlegmomenten of producten die voorwaardelijk zijn voor het afleggen van de LOT? →

Toetsing

Inleiding

1. Hoe te toetsen in flexibel onderwijs?
2. Wat zijn de ontwerpcriteria van toetsing in het algemeen?
3. Wat zijn de kwaliteitscriteria van toetsing in het algemeen?
4. Wat zijn de kwaliteitscriteria, specifiek voor leerwegonafhankelijk toetsen?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

12. Kan de LOT op meerdere momenten in het studiejaar worden aangeboden zodat de student op een eigen gekozen moment kan toetsen binnen de organisatorische en juridische kaders van de academie?
13. Kan de leeruitkomst (LU) met behulp van beroepservaring of werkervaring worden gevalideerd of worden vastgesteld met een daarbij passende LOT?
14. Zijn de benoemde examinatoren voor het LOT toetsbekwaam om de LOT waarvoor zij zijn aangewezen, te kunnen ontwikkelen, uitvoeren, beoordelen en evalueren?

Leeractiviteiten

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Inleiding

1. Hoe worden lerenden begeleid en/of gecoacht bij de keuze van hun route en de juiste leeractiviteiten?
2. Hoe worden lerenden begeleid bij de bepaling van de juiste leeractiviteiten bij een leeruitkomst?
3. Hoe ziet de optimale combinatie van leeractiviteiten eruit?
4. Wat zijn de wensen en behoeften van de doelgroep in relatie tot het aangeboden flexibel onderwijs?
5. Hoe ziet de leeromgeving van de lerende eruit?
6. Welke specifieke aandacht is er nodig voor technologisch-didactische ondersteuning?

Inleiding

Leeractiviteiten zijn bezigheden die een leerproces bij de lerende in gang zetten. Deze leeractiviteiten zijn gelieerd aan een (eenheid van) leeruitkomst(en) en faciliteren de lerende bij de ontwikkeling hiervan. Leeractiviteiten kennen verschillende verschijningsvormen waarbij het vooral gaat om een doelgerichte selectie door de onderwijsontwerper van bestaande en/of zelf ontwikkelde vormen en materialen om het onderwijs vorm te geven.

Leeruitkomsten en toetsing staan vast

Voordat je leeractiviteiten gaat ontwikkelen, moeten de leeruitkomsten zijn geformuleerd en de toetsing vaststaan. Dan pas kun je leeractiviteiten ontwerpen die als vaste route of als suggestie worden aangeboden. Afhankelijk van de mate van leerwegaafhankelijkheid, kun je als ontwerper die keuze maken. De leeractiviteiten moeten bijdragen aan het verwerven van de leeruitkomst. En het gaat om een harmonieuze blend van activiteiten met variatie in plaats (face-to-face/online/werkplek), tijd (synchroon/asynchroon) en samenstelling (individueel/groep).

Leeractiviteiten

Inleiding

1. Hoe worden lerenden begeleid en/of gecoacht bij de keuze van hun route en de juiste leeractiviteiten?

2. Hoe worden lerenden begeleid bij de bepaling van de juiste leeractiviteiten bij een leeruitkomst?

3. Hoe ziet de optimale combinatie van leeractiviteiten eruit?

4. Wat zijn de wensen en behoeften van de doelgroep in relatie tot het aangeboden flexibel onderwijs?

5. Hoe ziet de leeromgeving van de lerende eruit?

6. Welke specifieke aandacht is er nodig voor technologisch-didactische ondersteuning?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

Hoe worden lerenden begeleid en/of gecoacht bij de keuze van hun route en de juiste leeractiviteiten?

Flexibele onderwijsmodellen, in tegenstelling tot traditionele modellen met vaste vorm, inhoud en studietempo, veronderstellen dat de lerenden veel meer keuzes zouden moeten maken in hun studieloopbaan. Echter, Schwarts (2016) waarschuwt dat de grote hoeveelheid mogelijkheden negatieve effecten kan hebben. Dit in tegenstelling tot de positieve effecten gebaseerd op de Self Determination Theory van Deci en Ryan (2002). De claim van Schwarts is namelijk dat meer opties en keuzes juist leiden tot minder tevredenheid over de gemaakte keuzes.

Daarbij worden lerenden, die als het ware beginners zijn, vaak door onderwijsontwikkelaars overschat als het gaat om hun kennis en vaardigheden (Bergsen et al., 2019). Daardoor bestaat het risico dat de ontwikkelaars van flexibel onderwijs er onterecht vanuit gaan dat de momenten waarop een keuze moet worden gemaakt heel helder en betekenisvol zijn voor de lerenden. Dit terwijl de 'beginners' de gevolgen van hun beslissingen slechts deels of helemaal niet kunnen overzien en daardoor ook niet goed kunnen omgaan met de gevolgen van hun beslissingen (Gijsbertse, 2020). Daarom is het van belang dat de lerende begeleid wordt bij het maken van keuzes.

Denk bijvoorbeeld aan:

- Advies over de relatie van de gekozen leeractiviteiten tot de leeruitkomsten;
- De volgorde van te volgen leeractiviteiten;
- De aansluiting van de keuzes op de individuele wensen en behoeftes.

Studiecoach

Bij flexibel onderwijs is het daarom raadzaam om expliciet aandacht te besteden aan begeleiding. Door bijvoorbeeld iedere lerende te koppelen aan een studiecoach vanuit de opleiding, die de lerende begeleidt bij het maken van keuzes binnen het opleidingstraject en het vaststellen of aanpassen van een studieplan. De studiecoach richt zich op de leerinhoud en dient daarom breed inhoudelijk deskundig zijn. Dit is dus een andere rol dan een klassieke studieloopbaanbegeleider.

Leeractiviteiten

Inleiding

1. Hoe worden lerenden begeleid en/of gecoacht bij de keuze van hun route en de juiste leeractiviteiten?

2. Hoe worden lerenden begeleid bij de bepaling van de juiste leeractiviteiten bij een leeruitkomst?

3. Hoe ziet de optimale combinatie van leeractiviteiten eruit?

4. Wat zijn de wensen en behoeften van de doelgroep in relatie tot het aangeboden flexibel onderwijs?

5. Hoe ziet de leeromgeving van de lerende eruit?

6. Welke specifieke aandacht is er nodig voor technologisch-didactische ondersteuning?

[FLEXIBEL ONDERWIJS](#)[LEERUITKOMSTEN](#)[TOETSING](#)[LEERACTIVITEITEN](#)

Hoe worden lerenden begeleid bij de bepaling van de juiste leeractiviteiten bij een leeruitkomst?

De studiecoach begeleidt lerenden bij het schrijven van een studieplan. Hierin geven zij onder andere aan wat hun persoonlijke en professionele ambities en doelen zijn. Daarnaast beschrijft een lerende in een studieplan onder meer:

- Hoe zij gaan werken aan het bereiken van hun ambities en doelen;
- Hoe en wanneer de daarbij horende leeruitkomsten aangetoond worden;
- Hoe zij daarin begeleid worden.

Naast de persoonlijke ambitie van de lerende, wordt bij het opstellen van een studieplan ook het perspectief van het werkveld verkend. Welke behoefte heeft het werkveld? Hoe sluit het plan van de lerende hierop aan? Het studieplan wordt minimaal twee keer per jaar geüpdatet.

Leren regie nemen over eigen ontwikkeling

Daarnaast leert de studiecoach de lerenden hoe zij de regie kunnen nemen over hun ontwikkeling. De studiecoach en lerende reflecteren samen op de vooruitgang van de lerende. Ook helpt de studiecoach de lerende om inzicht te krijgen in het aanbod van de opleiding en instelling zodat de lerende een keuze kan maken om zich te ontwikkelen ten opzichte van een of meerdere leeruitkomsten. Bij dit laatste punt zijn goede ondersteunende faciliteiten binnen de instelling essentieel. Bijvoorbeeld een portal waarin de lerenden zich breed kunnen oriënteren en zich vervolgens kunnen inschrijven.

Meer weten?

evelynemeens.com

Leeractiviteiten

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Inleiding

1. Hoe worden lerenden begeleid en/of gecoacht bij de keuze van hun route en de juiste leeractiviteiten?
2. Hoe worden lerenden begeleid bij de bepaling van de juiste leeractiviteiten bij een leeruitkomst?
3. Hoe ziet de optimale combinatie van leeractiviteiten eruit?
4. Wat zijn de wensen en behoeften van de doelgroep in relatie tot het aangeboden flexibel onderwijs?
5. Hoe ziet de leeromgeving van de lerende eruit?
6. Welke specifieke aandacht is er nodig voor technologisch-didactische ondersteuning?

Hoe ziet de optimale combinatie van leeractiviteiten eruit?

Bij het kiezen van een persoonlijke leerroute met relevante leeractiviteiten kan onderwijs, volgens de principes van blended learning, een belangrijke rol spelen. Onder meer door de mogelijkheden om onderwijs meer tijd- en plaatsafhankelijk te volgen. Er is al veel gepubliceerd over wat blended learning is, welke ontwerpmodellen er zijn en welke effecten de optimale combinatie van leeractiviteiten heeft op student- en op studiesucces. In de context van deze publicatie beperken we ons daarom tot het expliciet vermelden van de vraag hoe de optimale combinatie van leeractiviteiten eruitziet en leveren we ter inspiratie en verdieping rond die vraag suggesties aan van enkele betrouwbare bronnen.

Goede afstemming

Overigens, hoe de optimale blend van leeractiviteiten eruitziet hangt ook af van de onderwijskundige keuzes die elke instelling maakt en de beschikbare kennis en systemen om deze keuzes te operationaliseren. Het ultieme doel is een goede afstemming tussen leeruitkomsten, toetsing en leeractiviteiten.

Meer weten?

[De proeftuin van Het Versnellingsplan](#)

[SIG Blended Learning, SURF Community](#)

[Thema Blended Onderwijs op onderwijskennis.nl](#)

[EMBED, het instrument voor de mate van volwassenheid van blended onderwijs](#)

[Het platform Vernieuwonderwijs, onderwerp Blended Learning](#)

[Blokke Blended, podcast](#)

Leeractiviteiten

Inleiding

1. Hoe worden lerenden begeleid en/of gecoacht bij de keuze van hun route en de juiste leeractiviteiten?
2. Hoe worden lerenden begeleid bij de bepaling van de juiste leeractiviteiten bij een leeruitkomst?
3. Hoe ziet de optimale combinatie van leeractiviteiten eruit?
4. **Wat zijn de wensen en behoeften van de doelgroep in relatie tot het aangeboden flexibel onderwijs?**
5. Hoe ziet de leeromgeving van de lerende eruit?
6. Welke specifieke aandacht is er nodig voor technologisch-didactische ondersteuning?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Wat zijn de wensen en behoeften van de doelgroep in relatie tot het aangeboden flexibel onderwijs?

Voor het ontwerp van flexibel onderwijs is het essentieel om de wensen en behoeften van de lerenden te kennen (Huizinga et al., 2022). Hieruit leren we dat er grote variatie is in behoeften met betrekking tot alle vier de dimensies van flexibilisering en de mate waarin. Kijken we specifiek naar een onderwijseenheid dan kan het behulpzaam zijn vragen met betrekking tot de volgende onderwerpen te beantwoorden (Shift, 2018) zodat je de wensen en behoeften van de lerenden in relatie tot het aanbod achterhaalt.

Checklist wensen en behoeften

- a. Achtergrondkenmerken: denk hierbij aan leeftijd, moedertaal, beroep, huidige functie en/of onderwijsachtergrond. Indien van toepassing kan het relevant zijn om inzicht te hebben in het huidige carriëرنiveau (bijvoorbeeld junior, senior, mid-management, executive) en de werkomstandigheden.
- b. Contextuele kenmerken: hoe ziet een dag van de lerende eruit? Hoe en wanneer heeft de lerende tijd om aan onderwijs te besteden? Welke routines, planning, belemmeringen en uitdagingen heeft de lerende?
- c. Verwachtingen: waarom wil de lerende deze leeractiviteiten volgen; is het verplicht of een keuze? Waarvoor denkt de lerende de aangeboden activiteiten nodig te hebben en waarom? Wat verwacht de lerende te weten en te kunnen na afloop? Welke verwachtingen zijn er voor het effect in de praktijksituatie bij het behalen van de beoogde leeruitkomsten?
- d. Voorkennis: welke voorkennis heeft de lerende? Welke kennis en vaardigheden zou de lerende al moeten beheersen? En indien van toepassing, is de lerende zich bewust van het gat in kennis en vaardigheden?
- e. Houding ten opzichte van de leeractiviteiten: welke vragen heeft de lerende? Denken de lerenden dat de leeractiviteiten hen gaan helpen bij hun persoonlijke ambities?
- f. Voorkeuren ten opzichte van leren: welke voorkeuren zijn er ten opzichte van leermaterialen? Wat motiveert de lerende? Hoeveel tijd is er om te leren, in welke vorm, op welk moment en in welke samenstelling zou de lerende van het aanbod gebruik willen maken?
- g. Technische vaardigheden en toegang tot systemen: hoe digitaal vaardig is de lerende? Beschikt de deelnemer over betrouwbare hard- en software?

Leeractiviteiten

Inleiding

1. Hoe worden lerenden begeleid en/of gecoacht bij de keuze van hun route en de juiste leeractiviteiten?
2. Hoe worden lerenden begeleid bij de bepaling van de juiste leeractiviteiten bij een leeruitkomst?
3. Hoe ziet de optimale combinatie van leeractiviteiten eruit?
4. Wat zijn de wensen en behoeften van de doelgroep in relatie tot het aangeboden flexibel onderwijs?
5. Hoe ziet de leeromgeving van de lerende eruit?
6. Welke specifieke aandacht is er nodig voor technologisch-didactische ondersteuning?

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Hoe ziet de leeromgeving van de lerende eruit?

Kallenberg et al. (2005) definieert de leeromgeving als volgt: 'de getroffen maatregelen en voorwaarden die erop gericht zijn de vereiste leerprocessen en motivatie bij de student uit te lokken en/of op gang te houden, zodat de student de beoogde leerresultaten kan behalen'.

Dimensies van een stimulerende leeromgeving

Bij de creatie van een stimulerende leeromgeving onderscheiden we diverse dimensies: De leerinhoud moet gericht zijn op het verwerven van specifieke kenniselementen en vaardigheden, en daarnaast op het toepassen van het geleerde (kennis en ervaring) in andere of nieuwe situaties (ook transfer genoemd). De onderwijsmethoden voor elke onderwijssituatie zijn gespecificeerd en zorgen dat de lerende een stadium van zelfregulerend leren bereikt. Denk bijvoorbeeld aan technieken zoals coaching en reflectie, explicitering, modelleren en scaffolding. De sequentie van leertaken binnen een onderwijseenheid is geordend naar gelang hun complexiteit en diversiteit, en sluit aan op de bredere onderwijsvisie binnen een instelling.

Betrokkenheid

De sociale context sluit zoveel mogelijk aan en is representatief voor de diverse contexten waar de lerende uiteindelijk de verworven kennis, vaardigheden en houding moet toepassen. De sociale context kan overigens ook worden benaderd vanuit het belang van socialisatie. Bij een groep lerenden horen zorgt voor betrokkenheid bij een instelling én bij elkaar. In het kader van flexibel onderwijs brengt deze dimensie van de leeromgeving complexiteit met zich mee vanwege de wisselende samenstelling van groepen lerenden. Aan de ene kant kan dit zorgen voor een rijke leerervaring van diverse peers, maar aan de andere kant kan het leiden tot een gemis van studiegenoten bij wie je terecht kunt (Ten Berge & Lam, 2019). Dit aandachtspunt vraagt de ontwerper van flexibel onderwijs om na te denken over socialisatieprocessen van de lerenden, oftewel een zoektocht naar nieuwe vormen van groepsvorming. →

Leeractiviteiten

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Inleiding

1. Hoe worden lerenden begeleid en/of gecoacht bij de keuze van hun route en de juiste leeractiviteiten?
2. Hoe worden lerenden begeleid bij de bepaling van de juiste leeractiviteiten bij een leeruitkomst?
3. Hoe ziet de optimale combinatie van leeractiviteiten eruit?
4. Wat zijn de wensen en behoeften van de doelgroep in relatie tot het aangeboden flexibel onderwijs?
5. Hoe ziet de leeromgeving van de lerende eruit?
6. Welke specifieke aandacht is er nodig voor technologisch-didactische ondersteuning?

Complementair hieraan is de dimensie van de passende organisatie van het onderwijs die aansluit op de behoefte en wensen van de professional. Denk aan contactmomenten, plaats van contactmomenten, toegang tot leermaterialen en andere faciliteiten die het leren ondersteunen. De impactanalyse van flexibele studentenroutes op onderwijslogistiek (Scheers & Pinchetti, 2020) biedt een rijk middel om de gevolgen van flexibel onderwijs op onderwijslogistieke processen te overzien.

Digitalisering

De digitalisering van de leeromgeving is de laatste dimensie van de leeromgeving van de lerende. Bos (2022) omschrijft deze dimensie als de verbinder van leerprocessen, waarbij aandacht wordt gevraagd voor de implementatie van technologie om daadwerkelijk het gewenste effect op leren te hebben, zoals beoogd in het onderwijsontwerp.

Meer weten?

Welke praktische uitdagingen en ervaringen er zijn bij het inrichten van de digitale leeromgeving zodat deze ruimte biedt aan de wensen en behoefte van lerenden en docenten, kun je hier lezen: www.surf.nl/digitale-leeromgeving

Leeractiviteiten

FLEXIBEL ONDERWIJS

LEERUITKOMSTEN

TOETSING

LEERACTIVITEITEN

Inleiding

1. Hoe worden lerenden begeleid en/of gecoacht bij de keuze van hun route en de juiste leeractiviteiten?
2. Hoe worden lerenden begeleid bij de bepaling van de juiste leeractiviteiten bij een leeruitkomst?
3. Hoe ziet de optimale combinatie van leeractiviteiten eruit?
4. Wat zijn de wensen en behoeften van de doelgroep in relatie tot het aangeboden flexibel onderwijs?
5. Hoe ziet de leeromgeving van de lerende eruit?
6. Welke specifieke aandacht is er nodig voor technologisch-didactische ondersteuning?

Welke specifieke aandacht is er nodig voor technologisch-didactische ondersteuning?

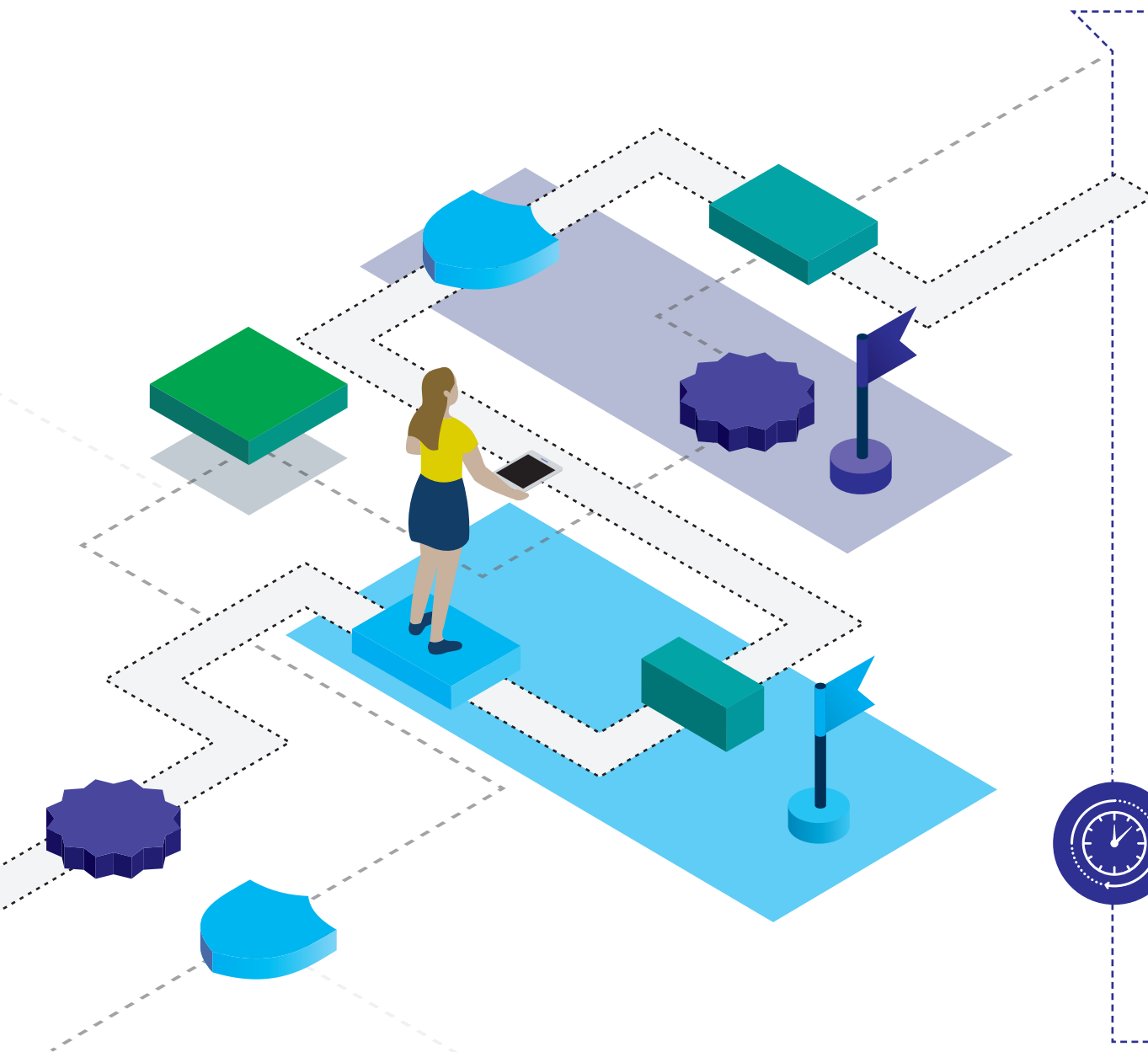
Het ontwerpen en faciliteren van een optimale blend van leeractiviteiten vraagt om een digitaal vaardige, ontwerpende docent. In welke mate een docent dit moet zijn, is afhankelijk van de gemaakte keuzes voor tools en apparatuur die het leren ondersteunen. Uit onderzoek blijkt dat ICT-bekwaamheid van docenten een basisconditie vormt voor het gebruik van ICT in het onderwijs (Onderwijskennis | Blended learning en onderwijsontwerp, n.d.), die vervolgens geïntegreerd zou moeten worden met vakinhoudelijke en didactische kennis. Dit blijkt echter niet voor iedereen even makkelijk (Rizvi et al., 2017). Daarom is er veel aandacht voor docentprofessionalisering en -ondersteuning op het gebied van ICT door onderwijskundig ICT-professionals.

Meer weten?

De [zone Faciliteren en professionaliseren van docenten](#) van het Versnellingsplan biedt een rijke omgeving voor docenten, management en HR om producten, projecten en publicaties in te zetten om technologisch-didactische vaardigheden te verbeteren. Tevens bieden de meeste instellingen ondersteuning door onderwijskundig ICT-professionals op operationeel, tactisch en strategisch niveau. Een verkennend rapport (Vennix et al., 2021) over mogelijke rollen binnen instellingen beschrijft vijf mogelijke rollen, die van veranderaar, coach, adviseur, netwerker en inspirator. Het is raadzaam om te achterhalen welke ondersteuning er binnen je instelling is en in welke rol het aangeboden wordt om vervolgens afhankelijk van je eigen doel ondersteuning te kunnen kiezen.

Bronnenlijst

- Adviescommissie 'Flexibel hoger onderwijs voor werkenden.' (2014). *Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen. Adviesrapport*. rijksoverheid.sitearchief.nl/#archive
- Bergsen, S., Meester, E. J. B., Kirschner, P. A., & Bosman, A. M. T. (2019). Constructivisme is een slechte raadgever: Waarom beginners anders leren dan experts. *www.e-meester.nl/wp-content/uploads/2014/03/Constructivisme-is-een-slechte-raadgever-Bergsen-et-al-Thema-2019.pdf*. repository.ubn.ru.nl/handle/2066/227187
- Biggs, J.B. (1996). Enhancing teaching through constructive alignment. *Higher Education*, 32, 347-364.
- Bijkerk, L. (2015). *Basis Kwalificatie Examinering in het hoger beroepsonderwijs*. Bohn Stafleu van Loghum. doi.org/10.1007/978-90-368-0933-7
- Bos, N. (2022). *Vloeiend over grenzen heen. Technologie als verbinder van leerprocessen. Lectorale rede*. Hogeschool Inholland Domein Onderwijs & Innovatie. www.inholland.nl/onderzoek/onderzoeklijnen/teaching-learning-technology/lectorale-rede-nynke-bos/
- Bulthuis, P. (2013). *Het ZelCommodel, grip op competentieniveaus*. 2. docplayer.nl/20605546-Het-zelcommodel-grip-op-competentieniveaus.html
- European Centre for the Development of Vocational Training. (2016). *Application of learning outcomes approaches across Europe: A comparative study*. Publications Office. data.europa.eu/doi/10.2801/735711
- Gijsbertse, D. (2020). Hoofdstuk 22 De opkomst van alternatieve onderwijsmodellen, Flexibilisering en modularisering van het hoger onderwijs. In *Hoger beroepsonderwijs in 2030, Toekomstverkenningen en scenario's vanuit Hogeschool Rotterdam* (pp. 564-596). Hogeschool Rotterdam Uitgeverij. www.hr.nl/hbo2030
- Handelzalts, A. (2019). Chapter 9 Collaborative Curriculum Development in Teacher Design Teams. In *Collaborative Curriculum Design for Sustainable Innovation and Teacher Learning* (pp. 159-173). Springer International Publishing. library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/22872/1007289.pdf?sequence=1#page=166
- Huizinga, T., De Vries, S., De Vos, M., Te Lintelo, L., & Stuijver, S. (2022). *Flexibilisering in het hoger onderwijs: Studentbehoefte*. Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT. www.versnellingsplan.nl/wp-content/uploads/2022/03/Flexibilisering-in-het-hoger-onderwijs-studentbehoefte-1.pdf
- Jonker, H., März, V., & Voogt, J. (2018). Teacher educators' professional identity under construction: The transition from teaching face-to-face to a blended curriculum. *Teaching and Teacher Education*, 71, 120-133. doi.org/10.1016/j.tate.2017.12.016
- Kallenberg, A. J., van der Grijspaarde, L., ter Braak, A., & van Horzen, C. J. (2005). *Leren en doceren in het hoger onderwijs*. Uitgeverij Lemma BV.
- Keevy, J., & Chakroun, B. (2015). *Level-setting and recognition of learning outcomes: The use of level descriptors in the twenty-first century*. UNESCO Digital Library. unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000242887
- Kennedy, D., Hyland, Á., & Ryan, N. (2007). *Writing and Using Learning Outcomes: A Practical Guide*.
- Klarus, R. (1998). *Competenties Erkennen: Een studie naar modellen en procedures voor leerwegaafhankelijke beoordeling van beroepscompetenties*. repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/18642/18642_comper.pdf?sequence=1
- Klarus, R., Peeters, A., & Brinke, D. J. (2017). Toetsen en valideren van leeruitkomsten in flexibel onderwijs. In H. van Berkel, A. Bax, & D. Joosten-ten Brinke (Eds.), *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 95-107). Bohn Stafleu van Loghum. doi.org/10.1007/978-90-368-1679-3_9
- Lokhoff, J., Wegewijs, B., Durkin, K., Wagenaar, R., Gonzalez, J., Isaacs, A. K., Dona dalle Rose, L. F., & Gobbi (Eds.). (2010). *A tuning guide to formulating degree programme profiles: Including programme competences and programme learning outcomes*. Univ. of Deusto. tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/A-Guide-to-Formulating-DPP_EN.pdf
- NVAO (2019). *Beoordeling bestaande experimenten leeruitkomsten*, Protocol. NVAO Nederland. www.nvaonet.net/files/attachments/459/Beoordeling-bestaande-experimenten-leeruitkomsten.pdf
- Onderwijskennis | Blended learning en onderwijsontwerp*. (n.d.). Retrieved June 28, 2022, from www.onderwijskennis.nl/artikelen/blended-learning-en-onderwijsontwerp
- Onderwijsmodel Avans University of Applied Sciences. (2022, June 22). *B. Blauwdruk ontwikkeling, uitvoering, evaluatie en doorontwikkeling—Lesmateriaal*. Blauwdruk Ontwikkeling, Uitvoering, Evaluatie En Doorontwikkeling. maken.wikiwijs.nl/173358/B__Blauwdruk_ontwikkeling__uitvoering__evaluatie_en_doorontwikkeling
- Peeters, W. (2021, September 21). *Leerdoelen, lesdoelen en leeruitkomsten: Wat is het verschil? Vernieuwonderwijs*. www.vernieuwonderwijs.nl/leerdoelen-lesdoelen-en-leeruitkomsten/
- Rizvi, N. F., Gulzar, S., Nicholas, W., & Nkoroi, B. (2017). Barriers in adopting blended learning in a private university of Pakistan and East Africa: Faculty members' perspective. *MHealth*, 3(5). mhealth.amegroups.com/article/view/14722
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2002). 1: Overview of Self-Determination Theory: An Organismic Dialectical Perspective. In *Handbook of Self-Determination Research* (pp. 3-34).
- Scheers, M., & Pinchetti, T. (2020). *Impact flexibele studentroutes op onderwijslogistiek* [Research report]. ersnellingsplan Onderwijsinnovatie met
- ICT. www.versnellingsplan.nl/Kennisbank/impact-flexibele-studieroutes/
- Schwartz, B. (2016). *The Paradox of Choice—Why More is Less* (Revised Ed.). Harper Collins Publishers Inc.
- Shift. (2018, July 12). *These 27 Questions Will Help You (Really) Know Your Learners*. SHIFT's *ELearning Blog*. www.shiftelearning.com/blog/get-to-know-your-learners-better-elearning
- Ten Berge, H., & Lam, I. (2019). Een Leven Lang Leren vraagt om flexibiliteit. *Thema*, 1(19), 52-56. *Tuning Educational structures in Europe—European Higher Education Area and Bologna Process*. (2016, May 18). Tuning Educational Structures in Europe. ehea.info/cid101886/tuning-educational-structures-europe.html
- Van Berkel, A. (2017, June). *De assessmentdriehoek voor leerwegaafhankelijk toetsen en begeleiden*. *Open Universiteit*, 2, 40.
- Van Delft, A. (2020). *Handleiding Formuleren leeruitkomsten NCP NLQF 2020*. Nationaal Coördinatiepunt NLQF. nlqf.nl/images/downloads/Verzoek_tot_inschaling/Handleiding_Formuleren_leeruitkomsten_2020_NCP_NLQF_28122020.pdf
- Vennix, J. J., Dekker, P. J., Hebbink, E., Peet, A., Ter Beek, M., Hopster-Den Otter, M., & Van Geel, M. (2021). *Focus op de onderwijskundig ICT-professional. Een verkenning in het (inter)nationaal hoger onderwijs met aanbevelingen voor de praktijk*. Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT. www.versnellingsplan.nl/wp-content/uploads/2022/01/Focus-op-de-onderwijskundig-ICT-professional.pdf
- Voogt, J. M., Pieters, J. M., & Handelzalts, A. (2016). Teacher collaboration in curriculum design teams: Effects, mechanisms, and conditions. *Educational Research and Evaluation*, 22(3-4), 121-140. doi.org/10.1080/13803611.2016.1247725
- Wiggins, G., Wiggins, G. P., & McTighe, J. (2005). *Understanding by Design*. ASCD.

Colofon

Bouwstenen voor flexibel onderwijs met persoonlijke leerroutes

Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT – Zone Flexibilisering van het onderwijs

Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT

Redactie:

Marina Brinkman, Breda University of Applied Sciences
Frank Vriens, Avans Hogeschool
Lisa Harmsen, Avans Hogeschool
Sam Stuijver, Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT

Met dank aan:

Mirjam Walpot, Hogeschool van Amsterdam
Annechien Langevoord, Hogeschool van Amsterdam
Maaïke van Hennik, Hogeschool Leiden
Marin Rutgers, Hanzehogeschool Groningen
Ilona Slot, Politieacademie
Donald de Groot, Hogeschool Rotterdam
Menno de Vos, Hotelschool The Hague
Nanette Verhulst, Universiteit Utrecht

Eindredactie:

Nicole Bakker

Op deze uitgave is de Creative Commons Naamsvermelding 4.0-licentie van toepassing. Maak bij het gebruik van dit werk vermelding van de volgende referentie: Brinkman, M., Vriens, F., Harmsen, L. & Stuijver, S. (2022). Bouwstenen voor flexibel onderwijs. Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT.

Meer informatie en onze publicaties vind je op
www.versnellingsplan.nl